

יְרַח הָאֵיתָנִים

מִלְתָּא חֲדָתָא

מֵאַמְרֵי קֹדֶשׁ דָּא"ח
שִׁיחֻת קֹדֶשׁ דְּבִרֵי תוֹרָה
מִפ"ק כְּבוֹד קֹדֶשׁת מְרֻן
אַדְמו"ר רַבֵּי דָּוִד חַי אֲבִיחַצִירָא שְׁלִיט"א

יו"ל בס"ד ע"י מכוון 'אור לישראל'
שע"י ישיבת 'אביר יעקב'
זמוסדות 'אור מאיר שמחה' נהריה

מלתא חדתא

כל הזכויות שמורות ©

לישיבת אביר יעקב
אור מאיר שמחה נהריה
רח' אביר יעקב 27
נהריה

נדפס על נייר ח"ל
שאין בו חשש חילול שבת

הארות והערות יתקבלו בכרכה
מכון אור לישיבים
רח' יוסף חבמי 30 ירושלים
פקס: 03-5423180

office@oz-vehadar.com

עמוד ועיצוב:
שמואל סאמעט

הפצה והזמנות: 'היכלי תורה'

בארץ ישראל: טלפון: 02-9924603 | פקס: 03-5435884
באר"ב: טל: 718-437-0054 | פקס: 718-437-3514
באירופה: טל: 44-191-430-0333 | פקס: 44-191-430-0555

חֹדֶשׁ אֱלֹל

מעלת התשובה בחודש אֱלֹל

התשובה זמנה כל השנה

ושאין לו לדחות זאת עד לסוף השנה בימי אֱלֹל, וכך המליצו צדיקים בפסוק (ויקרא יט ד) 'אל תפנו אל האילים', 'אלילים' מלשון 'אלול', והפנה על אלו שכל השנה הולכים בשירות לבם, וההתעוררות תוקפתם אחת בשנה בימים אלו ימי אֱלֹל ב.

ארבעה זמני תשובה

ואדם אשר עיני שכל לו בל ימתין לחודש אֱלֹל, אלא ישוב בזמנים שתקנו לנו

מוֹבָא בגמרא (שבת קנג.): רבי אליעזר אומר, שוב יום אחד לפני מיתתך. שאלו תלמידיו את רבי אליעזר, וכי אדם יודע איזהו יום ימות, אמר להן, וכל שכן, ישוב היום שמה ימות למחר, ונמצא כל ימיו בתשובה. ואף שלמה המלך אמר בחכמתו (קהלת ט ח) 'בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמך על ראשך אל יחסר'. הנה ראינו שהעבודה המתבקשת מהאדם שיהיו כל ימיו בתשובה,

(ר"ה ב.). דאיתא בזהר הקדוש דמעשר רומז ליראה, כי יו"ד יראה כנודע (וזהר רעיא מהימנא פר' נשא קכב.). והנה דעת התנא קמא מי שמתנהג כל השנה בדרך הכסילים, רק בראש חודש אֱלֹל הוא מתעורר לתשובה וליראת ה' יתברך, הוא כמו בהמה שאין לו דעת אדם, וזהו שאמרו באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה, שאז מי שיש לו דעת בהמה מתעורר ליראה הנרמז במעשר, כי מי שהוא בבחינת אדם, ירא ה' יתברך כל השנה בלה. ורבי אלעזר ורבי שמעון אומרים באחד בתשרי, פרוש שמי שמתעורר על כל פנים בראש חודש אֱלֹל הוא גם כן בבחינת אדם, אבל מי שמתין עד באחד בתשרי והוא ראש השנה יומא דדינא דכלי עלמא ואז רק משיג היראה, הוא מעשה בהמה, כי על כל פנים צריך לדרש שלשים יום קדם.

א. ודרשו בגמרא (שבת קנג.): אמר רבן יוחנן בן זכאי, מושל למלך שאמן את עבדיו לסעודה ולא קבע להם זמן, פקחין שבהן קשטו את עצמן וישבו על פתח בית המלך, אמרו כלום חסר לבית המלך, טפשיין שבהן הלכו למלאכתן, אמרו כלום יש סעודה בלא טרח, בפתאום בקש המלך את עבדיו, פקחין שבהן נכנסו לפניו פשהו מקשטין, והטפשים נכנסו לפניו פשהו מלכלכין, שמה המלך לקראת פקחים, וכעס לקראת טפשים. אמר, הללו שקשטו את עצמן לסעודה ישבו ויאכלו וישתנו, הללו שלא קשטו עצמן לסעודה יעמדו וייראו.

ב. ויראה גם בעבודת ישראל בשם הנעם אלימלך (פר' ראה ד"ה עשר): באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה, רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים באחד בתשרי

הרחוב ורגע פמימריה מתלכלך שוב, עומד אדם מן הצד ותוהה, מה הועילו חכמים בתקנתם, לשם מה מנקה אם אחר כמה רגעים מתלכלך שוב. אומר לו המנקה, אם לא אנקה כל יום, יצטבר לכלוך עד שלא יוכלו ללכת ברחוב. פן גם בענין התשובה יש ללמד מכה מוסר השכל, כשהאדם חוזר בתשובה על כל חטא, הרי הוא נקי יותר וקרוב יותר לאבינו שבשמים.

הקדמת התשובה קדם חדש אלול

עוד דרשו בספרים הקדושים את דברי הגמרא (ברכות סא.) 'אחורי ארי ולא אחורי אשה', כי חדש אב מזלו אריה, וחדש אלול מזלו בתולה^א. ורמזו לנו בזה,

יכללו בנקדה האמצעית שהיא השבת וכו' על ידי הרהור תשובה לפחות, ויהיה בזה הכנה שתשרה בו תוספת הנשמה כדי שיוכל לשוב אחר כך.

ו. תוכחת מוסר של ראש חדש, מאחר שהוא זמן פפרה, יראה האדם שיעשה תשובה גמורה בלב שלם, דהינו בערב ראש חדש יעשה כמו יום פפורים, כפי שנוהגין הרבה מחסידי עליון, ויתקן כל המקלקל הן בממון הן בגוף הן בנפש, ויתודה בבכי רב ויחרט גמורה ויעזב דרכו הרעה, וכשיפנס החדש יהיה פבריה חדשה, שמפאן ואילו יתלבש בקדשה ובדבקות בו יתברך (של"ה מס' פסחים ריש דרך חיים).

ז. ומי שחזר בתשובה בשלשה זמני תשובה זוכה להתעלות גדולה ביותר כשמוגיע אלול, וזכיון שהתודה מפבר על חטאיו, ויותר אם התודה בכל לילה קדם שנתו, הרי הקדים בזה את המקטרגים, וגם אם יעידו אחר כך לרעתו הרי המודה בקנס קדם שבאו עדים שוב אין בכם העדים לחיבו (ב"ק יד:), ונצא זכאי בדינו. וראה גם בעשרה מאמרות לרמ"ע מפאנו (מאמר חקור הדין ח"א פ"ג) שעל ידי הודי מסתלק המקטרג, ומודה בקנס פטור.

ח. כדאיתא בספר יצירה (פ"ה מ"א).

במשך כל השנה. כי ארבעה זמני תשובה נתקנו לנו, האחד, יתודה בכל לילה קדם שנתו על חטאיו במשך היום^ב. השני, יכין עצמו בערב שבת קדש כדי שיזכה לקבל את הנשמה יתרה ביתר עלוי וקדשה^ג. השלישי, בערב ראש חדש שהוא זמן פפרה לכל תולדותם^ד. והזמן הרביעי הוא בחדש אלול קדם בוא השנה החדשה^ה.

התחזקות לשוב בכל עת

ואל יתיאש אדם לחשב הרי כבר חזרתי כמה פעמים בתשובה ושוב פחו עלי יצרי, אוי לי מיצרי ומבוראי, אלא יוסיף ויחזר בתשובה ויעמד כל ימיו בתשובה. משל למה הדבר דומה, לאדם המנקה את

ג. כמבאר בשל"ה הקדוש (מס' חולין תורה אור אות קלו).
ד. ומקור הדבר איתא בזהר (פר' קרח קעח): דבכל ליליא ויליא עד לא ישפב ועד לא נאם, בעי בר נש למעבד חשבנא מעובדוי דעבד כל ההוא יומא, ויתוב מנהו ויבעי עליהו רחמי. מאי טעמא בההיא שעתא, בגין דההיא שעתא אילנא דמותא שארי בעלמא, וכל בני עלמא טעמין טעמא דמותא, ובעי בההיא שעתא למעבד חשבנא מעובדוי וידי עליהו, בגין דאיהי שעתא דמותא, ואלן אקרון מארי דחשבנא [-שבכל לילה ולילה טרם ישכב וטרם יישן, צרי אדם לעשות חשבון ממעשיו שעשה כל אותו יום, וישוב מהם ויבקש עליהם רחמים. מה הטעם באותה השעה. משום שבאותה שעה עץ המות שונה בעולם, וכל בני העולם טועמים טעם המות, וצרי באותה שעה לעשות חשבון מעשיו ויודה עליהם, משום שאותה שעה של המות, ואלה נקראים בעלי חשבון].

ה. כמו שכתב בראשית חכמה (שער הקדושה פ"ז): שיאמר אדם בלבו אחר שיתקן צרכי שבת מאכילה ושתיה, ומה תקנתי לעולם שפלו שבת, ולכן ראוי שביום ששי יתבדד מקצת היום לפשפש במה שעשה בששת ימים כדי שישוב בתשובה, ובה הימים

הַיָּמִים עֲצָמָם מְעוֹרְרִים לְתַשׁוּבָּה

יְדוּעִים דְּבָרֵי הַרָּה"ק הַחֲדוּשֵׁי הָרִי"ם ע"ה:
אֲשֶׁר כָּתַב בְּמִכְתָּב מִנְהַמַּת לְבֹ:
אֲחִינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִזְהָרוּ בְּתִשְׁבּוּכָה שְׁלֵמָה
בְּאֵלֹ הַיָּמִים הַמְּסֻגָּלִים לְתִשְׁבּוּכָה, אֲף כִּי
בְּכָל יוֹם וַיּוֹצֵאת בַּת קוֹל וְאוֹמְרַת 'שׁוּבוּ
בְּנֵים שׁוֹכְבִּים' י, אֲךָ בְּאֵלֹ הַיָּמִים, הַיָּמִים
עֲצָמָם שׁוֹאֲגִים כְּאֶרֶץ לְאָדָם שֶׁיִּשְׁבּוּ
בְּתִשְׁבּוּכָה שְׁלֵמָה כְּרָאוּי, וְעַל זֶה נֶאֱמַר 'אֶרֶץ
שָׂאֵג מִי לֹא יִירָא', 'אֶרֶץ' רֹאשִׁי תִּבּוֹת אֱלֹל
רֹאשׁ הַשָּׁנָה יוֹם הַכַּפּוּרִים הוֹשַׁענָא רַבָּה טו.

סיוע מיחד לתשובה בימים אלו

אָמַנְם גַּם מִי שֶׁלֹא חָזַר בְּתִשְׁבּוּכָה עַד עֲכָשׁוֹ,
וְדַאי שְׂבִימִים אֵלּוּ עָלָיו לְהַתְעוֹרֵר
וּלְשׁוּב אֶל ה', וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הַרֵ"ק הַמַּגִּיד
מִקּוּדוּשֵׁי ע"ה בַּעֲבוּדַת יִשְׂרָאֵל (אבוֹת פ"ה מ"ח),
כִּי בּוֹדַי צָרִיךְ לְהִיּוֹת כָּל יָמָיו בְּתִשְׁבּוּכָה,
וּלִירֵא תָמִיד מִהַבּוֹרָא יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ, אֲךָ מִי
שֶׁכָּל הַשָּׁנָה הוּא כְּבִהְמָה וְאֵינוֹ שֵׁם עַל לְבוֹ
לְשׁוֹב בְּתִשְׁבּוּכָה, עַל כָּל פְּנִים רָאוּי לוֹ
לְהַתְעוֹרֵר בָּאֶחָד בְּאַלּוּל יג.

כְּשֵׁאִינוּ חוֹזֵר בְּתִשׁוּבָה בְּיָמִים אֵלֹהֵי חֶטְאוֹ כַּפּוֹל

וַיֵּשׁ לְכָל אֶחָד לְהִזְהַר שְׁלֹא לְהַחֲמִיץ
הַזִּדְמוֹנוֹת כֹּה טוֹבָה לְחֹזֵר בְּתִשׁוּבָה,
וּבְכֹמוֹ שֶׁכָּתַב הַר"ק הַעֲרָבִי נֶחֱל (שבת שובה
דרוש ד), כִּי כַּאֲשֶׁר אָדָם חוֹטֵא חֶסֶם וְשָׁלוֹם
וְאֵינוֹ שָׁב בְּתִשׁוּבָה בְּמִשְׁפַּח הַשָּׁנָה, עֵדִין אֵין
בִּידוֹ כִּי אִם אֵת גּוֹף הָעֶבְרָה, אֲבָל מְנִיעַת

בְּאֵלֶּיךָ, יִמְכַּל מְקוֹם גַּם אִם הִתְאַחֵר עַי חֲדָשׁ אֲלֵיךָ, טוֹב הוּא הִתְעוֹרֵר בְּחֲדָשׁ אֲלֵיךָ שֶׁהוּא אַחֲרִית הַשָּׁנָה, וְלֹא לְהִמָּתֵן לְרֵאשִׁית הַשָּׁנָה הַחֲדָשָׁה, כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב (קהלת ז ט) 'טוֹב אַחֲרִית דָּבָר מֵרֵאשִׁיתוֹ' (קהלת יעקב למהר"ר קלוגר דרוש כב עמ' רז).

יג. וַיִּדְרֹךְ זֶה דָּרֵשׁ הָאֱמִיר אֶמֶת מִגֹּדֶר (הוֹבֵא בִּפְנֵי מִנָּחַם פֶּר' שׁוּפְטִים תִּשְׁנִי'), אֵת הַמִּשְׁוֹף דִּבְרֵי הַגְּמֵרָא (בִּרְכוֹת ס) אַחֲוֵי אִשָּׁה וְלֹא אַחֲוֵי בֵּית הַפְּנִסָּה בִּשְׁעָה שֶׁהֶצְבּוּר מִתְפַּלְלִין, שֶׁלֹּכֶל הַפְּחוֹת יֵשׁ לְהַקְדִּים בְּחֻדֹשׁ אֱלוֹל, וְלֹא לְהִמָּתִין לְתִשְׁרֵי בִּשְׁעָה שֶׁהֶצְבּוּר מִתְפַּלְלִין.

יָד. כְּמוֹ שֶׁמּוֹבָא בַּזֶּהָר (פר' נשא קכו.).

טו. רֵאָה בְּמִטָּה מוֹשֶׁה (עמוד העבודה ר"ח אלול), וּבִשְׁלָ"ה
(ריש מס' ר"ה).

'אֲחֹרֵי אֲרִי', שִׁיחֹזר בְּתִשְׁבּוּכָה בַּעֲדוֹ נִמְצָא
 בַּחֲדָשׁ אָב^ט, וְלֹא כִּשְׁהוּא 'אֲחֹרֵי אֶשֶׁה'
 הֵינּוּ בַּחֲדָשׁ אֱלּוּל שְׁמֻזְלוֹ בְּתוּלָה'. וְאִכֵּן
 נִרְמַז דְּבַר זֶה בְּתַחֲלַת הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב
 הַרֵב חֵיד"א ע"ה בְּכֶסֶף דִּיּוֹד (דרוש טז לשבת
 תשׁוּבָה) שֶׁתָּכַת 'בְּרֵאשִׁית' הִיא אוֹתִיּוֹת 'אָב'
 תִּשְׁרִי^{יא}, לְרַמֵּז שֶׁהֶחֱכֵנָה לְחֹדֶשׁ תִּשְׁרִי
 צְרִיכָה לְהַתְחִיל כְּכֹר מַחֲדָשׁ אָב י"ב.

ט. רֵאָה בְּאַגְרָא דְכֻלָּהּ (דברים דרושים לימי בין המצרים
ד"ה אריה).

י. ובזה פרש הרה"ק רבי שמעלקא מינקלשבורג ע"ה את הפסוק (איוב לא א) 'בְּרִית כְּרַתִּי לְעֵינֵי יְקוֹה אֲתֹבֹנֶן עַל בְּתוּלָה', הַחֲדָשִׁים תִּמְזֹז וְאֵב נִקְרָאִים עֵינִים (פס"ח שער ר"ה פ"ז), וְהַשּׁוֹמֵר עֲצָמוֹ בַּחֲדָשִׁים אֵלּוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַרְבוֹת הַתְּבֻנּוֹת בַּחֲדָשׁ אֲלֹל הַנִּקְרָא בְּתוּלָה, כִּי הוּא מוֹכֵן כָּבֵד מִתַּחֲלָה (עבודת ישראל לט"ו באב ד"ה והנה).

יא. ולפיִּקֶּה נִרְמַז חֹדֶשׁ תִּשְׁרִי בַּתְּבַת בְּרֵאשִׁית, כִּי בַחֲדָשׁ
אֵלּוּל הוּא הָעֵת לְהַחֲזִיר אֶת הָעוֹלָם לְכֹנֶת בְּרִיאָתוֹ
הָרִאשׁוֹנָה (אִמְרֵי אֲמַת מְלֻבְּבִין פ' שׁוֹפְטִים ד"ה וְהִנֵּה תִּמּוּם).

יב. וְכֵן נִדְרַשׁ הַפֶּתוּב (הוֹשֵׁעַ יא ז') 'אַחֲרֵי ה' יִלְכּוּ כְּאַרְיֵה יִשְׂאֵג', לָלֶכֶת אַחֲרֵי ה' בְּעוֹד הָאָרֶץ שׂוֹאֵג, דְּהֵינּוּ בַחֲדָשׁ אֵב שִׁמְזָלוּ אֶרֶץ, וְלֹא נִמְתֵּין לְשִׁאֲגַת הַשּׁוֹפָר

(טו), מַשָּׁל לַכֶּת שֶׁל לִסְטִים שֶׁחֲבָשָׁם הַמֶּלֶךְ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וְחִתְּרוֹ מִחֲתָרָת, פָּרְצוּ וַיַּעֲבְרוּ וַנִּשְׁאַר אֶחָד מֵהֶם. בָּא שָׂר בֵּית הַסֵּהָר וּרְאָה מִחֲתָרָת חֲתוּרָה וְהָאִישׁ הַהוּא עוֹדְנָו עֶצוֹר, וַיֵּךְ אוֹתוֹ בְּמִטְהוֹ. אָמַר לוֹ, קִשָּׁה יוֹם, הֲלֹא הַמִּחֲתָרָת חֲתוּרָה לְפָנֶיךָ, וְאִיךָ לֹא מִהֲרָת הַמֶּלֶט עַל נִפְשְׁךָ יִי. וְכֵן נִלְמַד מִכָּךְ לְעִנְיָנֵנוּ, הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הַעֲנִיק לָנוּ בְּטוּבוֹ וּבְחֶסֶדוֹ יְמֵי רִצּוֹן אֵלֵינוּ, אֵל נָא לָנוּ לִהְיוֹת פְּאוֹתוֹ כְּסִיל אֲשֶׁר נִשְׁאַר בְּכִסְלֹתָיו, אֲלֹא עֲלִינוּ לְנִצָּלָם כְּרֹאוּי, לְתַשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים.

הַתְּשׁוּבָה אֵינוֹ נִחָשֵׁב לוֹ עוֹן אֲשֶׁר חֲטָא ט"ז, כִּי הִיחִיד אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה זוּלָּת בְּיָמִים אֵלֵינוּ, אֲשֶׁר כָּחַם מִתְחִיל מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלֹוֹל שֶׁהֵם יְמֵי רִצּוֹן י". אֲבָל כְּאֲשֶׁר עָבְרוּ יָמִים אֵלֵינוּ וְלֹא תִקֵּן אֶת עֲצָמוֹ, אֲזִי צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת פְּעֻמִּים תְּשׁוּבָה כִּי יֵשׁ בִּידוֹ שְׁנֵי עוֹנוֹת, גּוּף הָעוֹן, וְעוֹד נּוֹסֵף לוֹ עוֹן נּוֹסֵף מֵהַשָּׁלָּה עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה י".

חֲמִרַת הַעֲצָלוּת מִלְּבָרַח מִבֵּית הַסֵּהָר

יְדוּעַ הַמֶּשֶׁל שֶׁהֵבִיא רַבֵּנוּ יוֹנָה בְּשִׁעְרֵי תְּשׁוּבָה (שַׁעַר א) בְּשֵׁם הַמְּדַרְשׁ (ק"ה"ר ז

טז. לְשׁוֹן הַפְּתוּב (הוֹשֵׁעַ יב ט).

הָעוֹן, וְהוּא עַל זֶה שֶׁהִתְמַצְנֵי הַזְּמַנּוֹת פִּזְ שִׁפְזָאָת לְשׁוֹב בְּתְּשׁוּבָה (עֲרֵבִי נָחַל שֵׁם). וְכַעֲשֵׂן זֶה כְּתֵב הַחֲדוּשִׁי הָרִי"ם בְּהִמְשָׁךְ דְּבָרָיו בְּמִכְתָּב: כִּי יוֹתֵר מִמָּה שֶׁיֵּשׁ עֲנָשׁ לְהִאָּדָם עַל עֲבֻרוֹת שֶׁבִּידוֹ, יוֹתֵר מִזֶּה יֵשׁ לוֹ עַל מֵה שֶׁלֹּא עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה.

יז. כְּעִין מֵה שֶׁאֲמָרוּ חַז"ל (ר"ה יח). בְּיָחִיד אֵימָת, אָמַר רַבֵּה בַּר אֲבִיבָה אֵלֵינוּ עֲשֵׂרָה יָמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכְּפּוּרִים. וּמִכָּל מְקוֹם כָּבֵד מִחֲדָשׁ אֱלֹוֹל מִתְחִיל הַתְּעוֹרוֹרוֹת כֹּחַ הַתְּשׁוּבָה גַּם לְיָחִיד.

יט. וּמוֹסִיף עוֹד בְּמִדְרָשׁ: כָּל זְמַן שֶׁאָדָם חִי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִצְפֶּה לוֹ לְתְּשׁוּבָה, מֵת אֲבָדָה תִּקְוָתוֹ שֶׁאֲמָר (מִשְׁלִי יא ז) 'בְּמוֹת אָדָם רִשָּׁע תֵּאָבֵד תִּקְוָה' וְכו', כִּן לְעֵתִיד לְבּוֹא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לְרִשָּׁעִים הַתְּשׁוּבָה לְפָנֶיכֶם וְלֹא שִׁבְתֶּם.

יח. וּבִזְוָה מִבְּאֵר אֶת הַפְּסוּק (בראשית מג י) 'כִּי לֹאֵל הַתְּמַהֲמָהֵנוּ כִּי עֲתָה שִׁבְנוּ זֶה פְּעֻמִּים', 'לֹאֵל' אוֹתִיּוֹת 'אֱלֹוֹל', שֶׁאִם הַתְּמַהֲמָהֵנוּ וְלֹא עֲשִׂינוּ תְּשׁוּבָה בְּאֱלֹוֹל, עֲתָה צָרִיכִים אֲנוּ לְשׁוֹב פְּעֻמִּים, הוּא עַל עֲצָם

התשובה נחוצה קדם יום הדין

אלול הכנה לימים הנוראים

עוד בענין ההכנה קדם ימים הנוראים, כתב בישמח ישראל (לשבת שובה אות ו) על פי פרוש רש"י על הפסוק (דברים לב יא) 'בְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוּ' וְגו', שהנשר הוא רחום ואינו רוצה להפחיד את הגוזלים, וקדם שנכנס אל הקן הוא מקשקש בענפים לעורר את בניו, כדי שיהיה בהם פח לקבל אותו. וכן נוהג הקדוש ברוך הוא שאינו נכנס בבת אחת ליום הדין הקדוש, אלא תקן לבניו חדש אלול להכין עצמם בתשובה, כדי שיהיה בהם פח לעמד לפניו בימים הנוראים.

אם לא עכשו אימתי

אמרו חז"ל (ברכות כח:): כשחלה רבי יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו, בין שראה אותם התחיל לבכות, אמרו לו תלמידיו, גר ישראל, עמוד הימיני, פטיש החזק, מפני מה אתה בוכה, אמר להם אלו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי, שהיום כאן ומחר בקבר, שאם כועס עלי אין כעסו כעס עולם, ואם אוסרני אין אסורו אסור עולם, ואם ממיתני אין מיתתו

מיתת עולם, ואני יכול לפיסו בדברים ולשחדו בממון, אף על פי כן הייתי בוכה, ועכשו שמוליכים אותי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים, שאם כועס עלי כעסו כעס עולם, ואם אוסרני אסור עולם, ואם ממיתני מיתתו מיתת עולם, ואני יכול לפיסו בדברים ולא לשחדו בממון, ולא עוד, אלא שיש לפני שני דרכים, אחת של גן עדן ואחת של גיהנום, ואני יודע באיזו מוליכים אותי, ולא אבכה.

ובתנא דבי אליהו (זוטא פכ"ד) הגרסה היא, 'בני, האיד לא אבכה שמעמידין אותי לדין ומאירין לי את מעשי בפני ודנין אותי עליהם'. וטעם חרדתו היה, כי אז יאירו בפרוטרוט את מעשיו כאור השמש, ואור זה חודר עמק עמק עד מעמקי נבכי הנפש, להאיר כל חור וכל סדק אשר בחדרי הלב, כדי לבחון כל נקדה וכל מעשה אם טוב הוא או רע, וגם את כל החשבונות הפנימיים של האדם לטוב ולמוטב, מה רצה ומה חשב, הכל מואר בבדיקה יסודית ופנימית. ומזה אפלו רבי יוחנן שהיה גדול הדור חרד מאד. ועל כך

רבי יוחנן לתלמידיו, בני, האיד לא אבכה שמעמידין אותי לדין, ומאירין לי את כל מעשי בפני ודנין אותי עליהם.

א. אמרו שם: כך היה בוכה רבי יוחנן בשעת פטירתו, ואמרו לו תלמידיו, רבנו גר ישראל אם אתה בוכה אנחנו מה תהא עלינו, ואמר להם

צַעֲדֵיו רַעְדָה אַחֲזָה בּוֹ, שָׁמָּה יִתְפַּס וְשָׁמָּה יִתְחַרֵּם סְחוּרְתּוֹ הִיקָרָה. וּכְכֹל שֶׁהִתְקַרַּב הַיּוֹם הַמֵּיָעֵד לַהֲבִרְחָה, אֲרַכְבוֹתָיו דָּא לְדָא נִקְשָׁן וְלָבוּ פּוֹעֵם בְּחִזְקָה. וּכְכֹל שֶׁנִּקְפּוּ הַשְּׁעוֹת וְהִתְקַרַּב מוֹעֵד הַהֲבִרְחָה, כִּמְעַט שֶׁלֹּא יִכַּל לַעֲמֹד עַל רַגְלָיו מִרַב פַּחַד וְאִימָה.

וְהִנֵּה בְּכָל הַזְמַן הַזֶּה הַעֲגִלוֹן שֶׁנִּשְׁכַּר לְצַרְף הַהֲבִרְחָה חֵי אֶת חַיָּיו בְּשִׁלּוֹה וְנִנְחַת, כִּי מָה לוֹ וְלַעֲסֵק הַזֶּה, בְּסֵף הַכֹּל הוּא עוֹשֶׂה שִׁירוֹת לְמִי שֶׁשָּׁכַר אוֹתוֹ. אֵף כִּשְׁמֵתִקְרָבִים לְגָבוֹל, אֲזַי גַּם אוֹתוֹ אוֹחֲזֵת רַעְדָה, כִּי חוֹשֵׁשׁ שָׁאֵף הוּא יִתְפַּס בְּעֶזְרֵן סִיּוּעַ לַהֲבִרְחָה. אוּלָם הַיְחִידִים שֶׁנִּשְׁאָרִים שְׁלֹוִים מִתְחַלְתּוֹ שֶׁל תִּכְנוּן הַמַּסָּע וְעַד לְסִיּוּמוֹ, וְלֹא נִוְגַע לְלִבָּם כְּלוּם, לֹא כִשְׁמֵתִקְרָבִים לְגָבוֹל וְאֵף לֹא סְמוּךְ אֵלָיו, הֲלֹא הֵם הַסּוּסִים.

כִּף הַדָּבָר גַּם אֶצְלָנוּ, הַמְּשִׁיף הָרַב מִבְּרִיסק וְאֶמֶר, בְּיוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה יוֹשֵׁב הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְדָן אֶת כָּל הָעוֹלָם, עַל כָּל מַעֲשֵׂה וּמַחֲשָׁבָה. הַצַּדִּיקִים זֹכְרִים מִכֹּף כָּל הַשָּׁנָה, וּכְשֶׁנִּכְנַס חֹדֶשׁ אֱלוֹל אוֹחֲזֵת אוֹתָם חֵיל וְרַעְדָה, וּכְכֹל שֶׁמִּתְקַרְבִּים הַיָּמִים לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה כִּף מוֹסִיף וּמִתְגַּבֵּר הַפַּחַד בְּקִרְבָּם, אֲבָל אֲנָשִׁים מִן הַשּׁוֹרָה מְמַשִּׁיכִים בְּשִׁלּוֹתָם

בְּקֶשׁ דְּוֹד הַמֶּלֶךְ ע"ה (תהלים קמג ב) וְאֵל תָּבוֹא בְּמִשְׁפָּט אֶת עַבְדְּךָ כִּי לֹא יִצְדַּק לִפְנֶיךָ כָּל חַי', כִּי כַּאֲשֶׁר בּוֹדְקִים בְּמִשְׁפָּט כָּל מַעֲשֵׂה וּמַעֲשֵׂה בְּאֶפֶן פְּרִטִי, אֲזַי לֹא יִצְדַּק לִפְנֶיךָ כָּל חַי'.

וּמוֹזָה נוֹכַח לְהִבִּין בְּמַקְצֵת מַה שֶׁהוֹלֵךְ לְקִרּוֹת בְּיוֹם הַדִּין הַקָּרִב וְהַבָּא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה, וְחֵיל וְרַעְדָה יִאֲחֲזֵנוּ, וְיִתְמַלֵּא לְבַנו חֲרָדָה עֲצוּמָה. וְכֹף אֶמֶר דְּוֹד (תהלים קיט קכ) 'סֶמֶר מִפְּחָדְךָ בְּשָׂרִי וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יִרְאֵתִי'. וְיִתְכַּן לִזְמַר שֶׁזֶה הַבְּאוּר בְּדִרְשַׁת חַז"ל (ויק"ר כא ד) 'אוֹרִי וְיִשְׁעִי' (תהלים כז א), 'אוֹרִי' בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, 'וְיִשְׁעִי' בְּיוֹם הַכְּפּוּרִים². שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה מְאִירִים אֶת מַעֲשֵׂי הָאָדָם לְרֹאוֹת אֶת כָּל מַעֲשֵׂי אִישׁ וּפְקָדוֹתוֹ, וְלִזֶּה אֵין עֲצָה אֵלָּא הַיְשׁוּעָה בְּיוֹם הַכְּפּוּרִים שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹחֵל לָנוּ וּמִקְבֵּל תְּשׁוּבָתָנוּ.

כָּכָל שְׁמֵבִינִים יוֹתֵר פּוֹחֲדִים יוֹתֵר

הַגָּאֹן רַבִּי חַיִּים מִבְּרִיסק ע"ה הִיָּה נוֹהֵג לְעוֹרֵר לְדַרְכֵי תְשׁוּבָה בְּדֶרֶךְ מְשָׁל, לְסוֹחַר שְׂרָצָה לְהִבְרִיחַ סְחוּרָה מִמְּדִינָה לְמְדִינָה, וְכִידּוּעַ מְרוֹיָחִים עַל כֹּף כֶּסֶף רַב אֵף הַסִּכּוֹן עֲצוּם הוּא, שֶׁהָרִי בְּרָגַע שִׁיתְפַּס רַע וְיִמָּר יִהְיֶה עֲנָשׁוֹ. וְהִנֵּה מִשְׁהַחֵל לְחַכֵּן אֶת

עֲרִיּוֹת וְאֵלוּ מְגַלִּי עֲרִיּוֹת, אֵלוּ שׁוֹפְכֵי דָמִים וְאֵלוּ שׁוֹפְכֵי דָמִים, מִכֹּפֵי מָה אֵלוּ יוֹרְדִין לְגִיהֶנֶם וְאֵלוּ אֵינִי יוֹרְדִין לְגִיהֶנֶם. 'צַרִּי וְאִיבִי לִי' בִּימּוֹת הַחֲמָה שִׁס"ה יוֹם, הַשְּׁטָן גִּימְטְרִיָּא שִׁס"ד, שֶׁכֵּל יְמוֹת הַשָּׁנָה הַשְּׁטָן מִקְטָרֵג וּבִיּוֹם הַכְּפּוּרִים אֵינִי מִקְטָרֵג, אֶמְרוּ וְשִׁרְאֵל לִפְנֵי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא 'אִם תִּחַנֶּה עָלִי מִחֲנֵה' שֶׁל סְמָא"ל, 'לֹא יִירָא לְבִי' שֶׁהִבְטַחְתִּי 'בְּזֹאת יָבֹא אֶהְרֹן אֵל הַקֹּדֶשׁ' (ויקרא יז א).

ב. זֶה לְשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ: רַבֵּנּוּ פְתָרִין קָרָא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה יוֹם הַכְּפּוּרִים, 'אוֹרִי' בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, 'וְיִשְׁעִי' בְּיוֹם הַכְּפּוּרִים, 'מִמִּי אִירָא', 'עֲצִי וְזִמְרַת יְה' (שמות טו א). 'בְּקִרְבִּי עָלִי מְרַעִים' אֵלוּ שְׂרֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם, 'לְאַכֵּל אֶת בְּשָׂרִי' לְפִי שֶׁשְׂרֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם בָּאִין וּמִקְטָרְגִין עַל יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאוֹמְרִים לִפְנֵינוּ, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם אֵלוּ עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה וְאֵלוּ עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, אֵלוּ מְגַלִּי